

1978, Belgrád. Az akkori idők egyik legizgalmasabb és legborzasabb nemzetközi színházi fesztiválján, a BITEF-en, Antoine Vitez Molière-ciklusának (*A nők iskolája, Mizantróp, Don Juan, Tartuffe*) két előadása között mutattak be egy halk szavú, törékeny, nem éppen a párizsi divatot követő, mégis elegáns asszonnynak, Kacsir Máriának. Már az első formális beszélgetéskor feltűnt a bukaresti újságíró, kritikus, fordító tájékozottsága, szerénysége, a francia kultúrához való vonzódása. A későbbi fecségek és eszmecserék során kiderült: Kacsir Mária mindenről tudott, ami nálunk, s persze arról is, ami az erdélyi színházak háza táján történt, ahova akkor már magam is rendszeresen jártam. S csak ámultam, hogy a világszínház újdonságairól mennyivel naprakészebb ismeretekkel rendelkezett, mint mi.

Személyesen ritkán találkoztunk – én soha nem jutottam el Bukarestbe, ő 1990 előtt nehezen szabadulhatott ki külföldre (hozzánk még nehezebben), utána pedig már megcsappant benne a nagy utazásokhoz szükséges vállalkozó kedv –, néha-néha összefutottunk valamelyik erdélyi város színházában. Utoljára a 2000-es kolozsvári Harag-napokon hozott össze bennünket a sors.

Távolról azonban mindig figyelemmel kísértük egymást. Pár soros levélben vagy közös barátok által közvetített üzenetekben, hol egyetértően, hol finom kritikával reagált egy-egy írásomra, így távolról is azon kevesek közé tartozott, akik szembesítették önmagammal e visszajelzést nélkülöző szakmában. Olvastam *A Hét* című lap rendszertelenül megkapott példányait, s bennük magyar és román előadásokról, Bukarestben járt külföldi produkciókról szóló terjedelmes, az esszét és a tudós tanulmányt ötvöző írásait, rendező- és színészportréit, fordításelemzéseit. Meg érzékeny sajtószemléit, amelyekben a magyarországi

NÁNY ISTVÁN

Fél évszázad kritikus tanúja

■ KACSIR MÁRIA 1929–2005 ■

lapok kulturális, színházi írásaiból – mindenekelőtt a SZÍNHÁZ-éből – válogatva igyekezett képet adni arról, hogy milyen újdonságok láthatók nálunk, s még inkább arról, hogy miként fogadtuk mi a kezdetben gyakran, majd egyre ritkábban, 1990 után viszont rendszeresen vendég szereplő erdélyi társulatok teljesítményeit.

Az erdélyi színházról szerzett ismereteim tárházát jelentette az általa szerkesztett két évkönyv: a *Régi és új Thália* (1981), valamint a *Színjátászó személyek* (1982). Az 1985-ben megjelent *A varázslat elemzése* című kritikagyűjteményéből tudom, hogy milyen lehetett Harag György rendezésében és Csiky Andrással a címszerepben az 1959-es szatmári *Hamlet*, a kolozsvári és a vásárhelyi *Az ember tragédiája*, Lucian Pintilie *Cseresznyeskertje* a Bulandra Színházban s ugyanott Liviu Ciulei *Play Strindbergje*, hogy milyennek látta 1976-ban az akkor végzős s később a magyar színjátszás kiemelkedő művészeivé érő Hunyadi Lászlót, Szélyes Ferencet, Daróczi Zsuzsát és Bicskei Istvánt, hogy miként fogadták Bukarestben Roger Planchon *Tartuffe*-jét vagy a budapesti Vigaszínház vendégjátékát, s azt, hogyan dolgozott Harag a bukaresti Comedia Színházban, amikor Szuhovo-Kobilin *Az ügy* című darabját próbálta.

Aztán hosszú évekig nem jelent-jelenhetett meg újabb könyve. 2002-ben adta ki a kényszerű hallgatás két évtizedének színházi eseményeit felelevenítő írásai gyűjteményét (*A minden és semmi gazdáit*), s nem sokkal halála előtt, 2004-ben került a könyvesboltokba utolsó válogatása, az *Ágak a családfán*.

Ez utóbbi borítójának mindkét oldalán a kolozsvári színház előadásaiból vett képek láthatók, de a kötet persze nemcsak ezekről a produkciókról és a sétatéri színházról szól. Alcíme: *Szűkülő-táguló színházi világunk*, s kilenc fejezetben e gondolat jegyében tárgyalja az ezredváltó évek színházi változásait, a romániai magyar színház művészi előretörését. Nem személyes elfogultság magyarázza, hogy a kötetben olvasható cikkek majd' kétharmada foglalkozik az erdélyi magyar társulatok munkájával és eredményeivel, hiszen az elmúlt években Romániában ezek az együttesek s a velük dolgozó magyar és román rendezők hozták létre a legérdekesebb előadásokat, s ezek jelentős része Bukarestben is látható volt. Tompa Gábor mellett Bocsárdi Lászlót, Barabás Olgát vagy Kövesdy Istvánt is a legjobb román rendezőkkel együtt emlegeti a szakkritika. Sepsiszentgyörgyön, Kolozsváron, Vásárhelyen, de másutt is szívesen rendeznek a legnevesebb román művészek. Mindezt Kacsir Mária kiváló minőségérzékkel regisztrálja, azt is jelezve, hogy ezek a találkozások mikor és hol történtek meg ténylegesen, s ha nem hoztak igazi eredményt, ennek milyen művészi okai és következményei vannak.

A magyar előadások mellett a kiemelkedő román produkciókról (például Ciulei *Hamlet*-jéről, Tocilescu, Buzoianu, Manutiu rendezéseiről) is képet kaphatunk, sőt, néhány vendégjátékról (Brook, Katona József Színház, beregszásziak) szóló beszámoló teszi teljessé azt az állapotrajzot, amelyet Kacsir Mária a bukaresti színházi életéről ad.

1996 és 2004 között született negyvennyolc írásában a legtöbbször előforduló név mégis a régi baráté, a korán elhunyt Harag Györgyé. Önálló cikkeket szentel munkásságának és emlékének, és gyakran idézi, hisz mások előadásairól írván is őt tekinti etalonnak. Elragadtatottan szól Haragnak a kolozsvári emléknapokon felvételről látott győri és gyulai munkájáról, Osztrovszkij *Vihar* és Székely János *Caligula helytartója* című drámái előadásáról, részletesen elemzi őket, de a barátság sem gyengíti kritikai éleslátását: a rendező pályáján sorsfordító *Özönvíz előttről* például a róla készült felvételt újránézve keményen kimondja, hogy a három évtizeddel ezelőtti előadásban „a sovány drámai anyag nem bírja el a hozzá kigondolt színpadi forma építményét, amely így erőszakoltnak hat, felfűjtnak, modorosnak”.

E megjegyzéséből is kiténik: Kacsir Mária nem egy hajdani színházideál bűvöletében ítélte meg a látott előadásokat, a kirajzolódó tendenciákat. Nyitott maradt minden újra, s ugyanúgy kritikusan szemlélte ezeket is, akár a „hagyományos” stílusban készületeket. A felfedezés örömeivel írt Zsótér Sándor *Az iglic* című rendezéséről vagy Bozsik Yvette társulatának vendégjátékáról, ugyanakkor elhelyezte őket a román és a világszínház hasonló jelenségei között, így a formai megoldások, az egyedi szemléletű műmegközelítések „modernsége” is a helyére került. Szellemi frissességének talán legékesebb bizonyítéka az a szeretet és hozzáértés, amellyel a legfiatalabb teatrológusnemzedék tanulmányait tartalmazó kötetet (*Szöveg és/vagy játék*) ismertette és elemezte.

Kolozsvári volt, a sors Bukarestbe szólította, ott élte le munkás életét. Most visszatért Kolozsvárra: április 7-én a Házsongárdi temetőben helyezték örök nyugalomra.